

O SOUKROMÉ VÁLCE A JEDNÉ KORUNOVACI

V březnu roku 1509 byl za českého krále korunován ani ne tříletý Ludvík Jagellonský, druhorozený potomek a první syn Vladislava II. Už o rok dříve se stal králem uherským. Fakt, že jeho těžce nemocný otec dokázal navzdory své vnitropolitické neschopnosti prosadit tak malé dítě na trůn, mohla ovlivnit jedna méně známá epizoda českých dějin – soukromá válka, již krátce předtím vedl šlechtic Jiří Kopidlanský z Kopidlna proti Pražanům.

Začátkem října 1506 praskaly hospody kolem pražského Staroměstského náměstí ve švech. Na náměstí se totiž konal svatováclavský trh, na nějž se sjeli obchodníci a návštěvníci nejen z Čech, ale i z Německa a Polska. Hlas zvonu z pražské radnice oznámil tzv. friede, tedy období všeobecného míru po dobu trhu.

Zhruba v téže době se v jedné z krčm kolem náměstí sešli u jednoho stolu dva venkovští šlechtici, čtyřiašedesátiletý příslušník panského rodu Jan z Kopidlna a Cukr z Tamfeldu. A pili spolu až do večera.

Náměstím zatím obcházeli městští biřici, kteří varovali před narušením všeobecného příměří. U většiny šlechticů ale budila jejich funkce posměch, protože šlechta věřila, že díky novému zemskému zákoníku, tzv. vladislavskému zřízení zemskému, nepatří její příslušníci pod městské právo.

Toto zřízení, vydané v roce 1500, bývá považováno za důkaz slabosti Vladislava Jagellonského coby panovníka, protože ve prospěch šlechty významně omezovalo královskou moc. Zatímco v sousedních zemích vydával zemské zřízení její vládce, který případně do jisté míry bral v úvahu i zájmy stavů, v Čechách tomu bylo naopak. Zde rozhodovaly o zemském zřízení privilegované stavy, které podle vlastního uvážení zohledňovaly zájmy svého panovníka.

Nový zákoník také šlechtě umožňoval, aby získala převahu v politickém boji s městským stavem, neboť mohla díky jeho vydání vystupovat jako „obhájce zákonitosti a starých práv“. Města se tak ocitla v defenzivě a musela těžce bojovat o znovuzískání ztracených pozic. A právě ono sílící napětí mezi městským a šlechtickým stavem bylo příčinou, proč jedna obyčejná pitka dvou šlechtických kumpánů začala rychle spět ke katastrofě.

VRAŽDA NA TRŽIŠTI

Vraťme se teď na chvíli do oné hospody ke stolu obou mužů. Zatím tam nic nenasvědčovalo tomu, jaký vezmou události obrat. Když nastal večer, pozval opilý Jan Cukra do svého domu, který rod Kopidlanských držel v Týnském dvoře.

Oba muži si ale nešli lehnout, protože Jan chtěl hrát karty a neustále k tomu Cukra ponoukal.

Tomu se nechtělo, nicméně nebyl s to svému hostiteli partičku odříct. V sázení se držel při zdi, ale když ho Jan furiantsky vyzval, že si zahraje o všechny peníze, které u sebe mají, souhlasil – a hru vyhrál. Jan mu zoufale vnucoval ještě jednu o svého koně, tu už ale Cukr odmítl a poslal svého hostitele spát. V mladém šlechtici vzkypěl vztek a Cukra vyhodil.

Když se pak druhý den vypootácel střízlivější Jan na staroměstské tržiště, uviděl tam jako jednu z prvních osob svého včerejšího pokořitele, který si právě domlouval koupi koně.

Zbytkový alkohol povzbudil v Kopidlanském agresivitu, takže začal svého spolustolovníka veřejně urážet a křičet, že je zloděj, který si kupuje koně za kradené peníze.

To si Cukr nenechal líbit: „Chováš se jako maštalíř nebo pohůnek. Jsem dobrý jako ty.“

Vladislav Jagellonský, korunovaný v roce 1471 jako český král Vladislav II., na malbě z roku 1509 ve Svatováclavské kapli na Pražském hradě. Autorem je Mistr Litoměřického oltáře

Na vídeňském kongresu roku 1515 byly dohodnuty sňatky Vladislavových dětí Ludvíka a Anny s vnoučaty císaře Maxmiliána Habsburského. Ludvík Jagellonský byl korunován jako český král už o šest let dříve, v březnu roku 1509, kdy mu nebyly ani tři roky. Jeho korunovaci pomohla jeho otci Vladislavu II. prosadit zřejmě i soukromá válka Jiřího z Kopidlna

Jan se neovládl, tasil meč a Cukra probodl. Nebohý pán z Tamfeldu skončil ještě týž den na hřbitově u svatého Linharta.

Jenže onen friede, odzvoněný z pražské radnice, skutečně představoval závazný příkaz všeobecného míru a pokoje na tržišti. A znamenal také, že všechny zločiny, krádeže, výtržnosti a násilí spáchané po tomto znamení propadají podle staroměstského práva náhlému hrdelnímu soudu.

Jan Kopidlanský jako osoba šlechtického stavu sice za normálních okolností spadal výhradně pod pravomoc purkrabského úřadu na Pražském hradě, ale protože spáchal vraždu po odzvonění friede, zatkli ho okamžitě městští biřici. Uvěznili ho přímo na radnici ve „špince“, tedy ve staroměstském vězení, kde normálně končili tuláci, pouliční pobudové, prostitutky a jim podobní.

BLESKURYCHLÁ POPRAVA

Nadešla hvězdná chvíle pro staroměstského primase Daniela Rouše. Ten konečně dostal příležitost vybit si své vlastní osobní frustrace ze sílí moci šlechtického stavu. Spolu s přísedícími konšely Janem Hrabětem z Vlkanova, Janem Štolcem a ještě třetím, jehož jméno se nedochovalo, odsoudil Kopidlanského okamžitě k trestu smrti, a aby rozsudek náhodou nestačila zviklat přímluva některého z dalších mocných pánů, nechal rytíře ještě týž večer na Staroměstském náměstí pod pranýřem stít. Pro jistotu se nezdržoval ani tím, aby Kopidlanskému poskytl možnost se vyzpovídat. Bezhlavé tělo pak kat zahrabal do země až na Proseku.

Roušovo náhlé a nezvratné jednání pobouřilo všechnu pražskou šlechtu. Neposkytnutí duchovní útěchy vzali páni jako úmyslnou urážku celého rytířského stavu. Když pak došlo k obdobnému případu také v Plzni, kde plzeňští měšťané zajali a popravili šlechtice Bavúrka ze Švamberka (který jim kvůli vlastnímu sporu způsoboval velké ztráty), nechal sněm panských a rytířských stavů zapsat dne 5. března 1507 do zemských desek, že kdo příště sáhne na příslušníka těchto stavů bez předchozího

Rytíř v pozdně středověké zbroji při jízdním útoku na dobové kresbě Jana z Hlohova (1445–1507), významného polského polyhistora z období pozvolného přechodu od pozdního středověku k renesanci

slyšení před zemským soudem, musí počítat s tím, že se mu oba stavy bez výstrahy pomstí. Schylovalo se k dalšímu dějství dramatu.

To začalo, když se 9. března 1507 objevil na Hradčanech bratr popraveného rytíře Jiří Kopidlanský a žádal od Pražanů, aby Janovi zřídili v kostele sv. Václava na Proseku zádušní kapli, a tím přispěli ke spáse jeho duše, když mu odmítli poskytnout předsmrtnou svátost. Řada šlechticů ho přitom podporovala, mnozí mu i radili. Pražané ale neodpověděli.

Jiří z Kopidlana následně převedl svůj podíl na kopidlanském majetku na svou matku Alžbětu a mladšího bratra Zikmunda a dne 18. března 1507 vyhlásil tzv. opovědným dopisem Praze soukromou válku. A začal se mstít.

JEDEN PŘEPAD ZA DRUHÝM

K první Kopidlanského akci došlo 14. července téhož roku, kdy zaútočil na vozy pražských kupců vracející se z mladoboleslavského jarmarku. Dva kupci skončili mrtví s uřezanými nosy a usekanýma rukama i nohama, třetího stihli zachránit sbíhající se vesničané.

Poměrně dobrou představu o městském životě na přelomu 15. a 16. století, připomínajícím život v Praze za vlády Vladislava II., nám nabízí ilustrovaná kronika Diebolda Schillinga mladšího (1460–1515), zachycující hodně detailů z všedních dnů tehdejších obyvatel

A případy pokračovaly se stupňující se brutalitou. Brzy měl Kopidlanský ve své tlupě 200 jezdců a sto pěších a přepadal nejen povozy, ale také drancoval a vypaloval statky, dvory i celé vesnice. De facto ovládal celou oblast středních Čech. Vypálil Michli, příslušnou pražské univerzity, vesnice Jesenice a Vestce, náležející Novému Městu, Běchovice, které patřily novoměstskému klášteru, Dolní Počernice v majetku staroměstského konšela Václava Rambouska, a 16. září 1508 chtěl dokonce vpadnout se svými muži novoměstskou Svinskou branou přímo do pražských ulic. Strážníci sice stihli bránu včas zavřít, ale Kopidlanský neprestal řádit a zchladil si žáhu alespoň tím, že zmasakroval dělníky z vinic, vracející se večer do města.

Až do té doby se zběsilý rytíř těšil ze strany šlechty podpoře – a protože ji měl na své straně, vystoupit si proti němu netroufal ani král. Začátkem podzimu ale Jiří z Kopidlna přestřelil a vypálil i panské zboží. Co je moc, to je moc; tento čin dovedl královskou kancelář konečně k vydání patentu proti němu.

Pražané toho okamžitě využili a zformovali trestnou výpravu pod vedením Václava Kavana z Dědibab, která vyrazila zničit rytířovo rodinné sídlo.

Kopidlanského matka i mladší bratr Zikmund se zachránili útekem a později zažalovali Kavana u zemského soudu o náhradu vzniklé škody.

Vzpurný šlechtic zatím vypálil předměstí Nymburka a Žatce i s jeho dvěma vesnicemi a 6. února 1509 udeřil dokonce na Tábor.

DIPLOMATICKÁ HRA A SMUTNÝ KONEC

V té době už bylo zřejmé, že je třeba celou válku nějak ukončit – a česká šlechta, přestože v jednu chvíli se zásahem proti Kopidlanskému souhlasila, se nakonec rozhodla, že vítězem by měl být právě on. Svou roli zřejmě sehrál útok Pražanů proti Kopidlnu, který páni vzali jako své další velké ponížení. Navíc Kopidlnu v té době už Jiřímu nepatřilo, přepsal je na matku a bratra, takže útok vlastně směřoval na nevinné.

Tím se vracíme k otázce korunovace „Ludvíka Dítěte“ českým králem a úvahám o tom, proč se jí jeho otci povedlo nakonec prosadit. Jak se zdá, mohl zde svou roli sehrát „výměnný politický obchod“: šlechta slíbila, že Ludvíkův nárok na český trůn podpoří – a král za to rozhodl spor mezi Pražany a Kopidlanským tak, aby z něj vyšel posílen panský, nikoli měšťanský stav.

Za zemského škůdce tak byl nakonec prohlášen velitel výpravy proti Kopidlnu Kavan z Dědibab a škody, které jeho žoldněři způsobili Kopidlanského matce a bratrovi, museli z králova rozhodnutí platit Pražané; celkem šlo o 5500 zlatých.

Poprava lámáním kolem, výjev z ilustrované kroniky Diebolda Schillinga mladšího (1460-1515)

Kopidlanský naopak nemusel Praze hradit nic a byl nedotknutelný i z hlediska případné pomsty. „Rytíři Kopidlanskému nemá být nadále kladeno za zlé nic z toho, co spáchal, neboť to všechno učinil na obranu rytířské cti svého rodu,“ rozhodl král. Dne 11. března 1509 pak jeho syn dostal na hlavu českou korunu...

Štěstí mu ale nepřinesla; jak české země, tak i Uhry se pod Ludvíkovou vládou nadále zmítaly v anarchii, která v roce 1520 málem vyvrcholila občanskou válkou.

V roce 1526 napadli oslabené Uhry Turci. Ludvík se před jejich vpádem obrátil o pomoc k řadě evropských vládců i k papeži, bohužel převážně bezúspěšně. Dne 29. srpna 1526 bylo uherské vojsko rozdrceno víc než dvojnásobnou tureckou přesilou v bitvě u Moháče a král sám se na útěku utopil v bažinách kolem Moháče, kde ho zavalil jeho kůň.

Ani osud Jiřího Kopidlanského, který mimoděk zasáhl do „velkých dějin“ své země, neměl zřejmě happy end – byť se zprávy o jeho konci rozcházejí.

Podle jedné verze dostal nedlouho po skončení své „soukromé války“ nabídku, aby coby hejman velel plzeňské hotovosti proti „loupeživým zemanům“ Jindřichovi a Jetřichovi z Gutštejna, kteří podobně jako nedávno on přepadali kupce na silnicích a pořádali loupeživé výpravy do okolí. Fakt, že sám byl ještě nedávno oběma bratrům podobný, prý bezskrupulóznímu rytíři nijak nevadil, místo přijal a stalo se mu osudným. Při dobývání hradu Horštejna, obsazeného Gutštejny, ho prý jeden z obránců zasáhl

z ručnice přímo do hlavy, takže bývalý opovědný rytíř skončil v boji proti jiným opovědným rytířům.

Podle druhé varianty příběhu to ale bylo přesně naopak. Namísto k zemské hotovosti se prý Kopidlanský přidal k loupežníkům (údajně k západočeskému loupeživému rytíři Zdeňkovi Dobrohostovi z Ronšperka) a na hradě, nazývaném tentokrát Starý Herštejn, mu dělal purkrabího. Hrad dobyla trestná výprava českého velmože Zdeňka Lva z Rožmitálu a Kopidlanský zmizel. Jeho skutečný konec tak zůstává zahalen tajemstvím...